

A magyar nyomdászat-történelem egyik fehér foltja: a könyomtatás

A MAGYARORSZÁGI KÖNYOMDÁSZAT KEZDETE (*Második rész*)

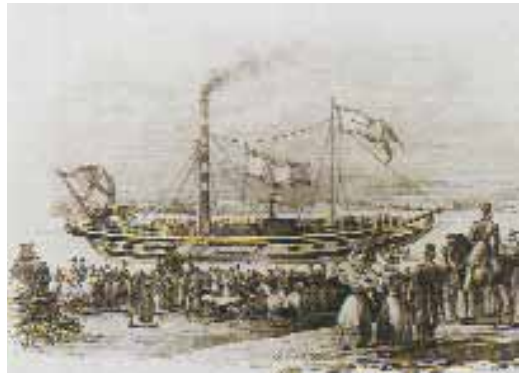
Timkó György

Az előző fejezetben szó volt arról, hogy nyomdász-múltunk történetének ismereteit nem a nyomdászoknak, hanem kiváló tudósainknak köszönhetjük. A 20. századtól eltekintve, nyomdáink (a nyomdatulajdonosaink) nem írták-írátkák meg történeteiket. És miután a könyv a kultúra hordozója egyben, annak kutatása kiterjedt a nyomdákra is. Sajnálatos azonban, hogy a könyomdászatot nem kutatták olyan magas szinten, mint a könyvnyomdászatot. Dr. Ballagi Aladártól (*A magyar nyomdászat történelmi fejlődése – 1878*) és Nagy Zoltán doktori értekezésétől eltekintve (*A magyar litográfia története a XIX. században – 1934*) érdemi kutatás nem található. De éppen Ballagi rövid dolgozata és Nagy Zoltán néhány íves brosúrája bizonyítja, milyen kulturális értékeink merülhettek el a feledés homályában. Mindezek következménye az is, hogy az általános tudatban, ismeretben és műveltségben nincs kellően jelen a könyomtatás valós értéke, még a nyomdászok körében sem.

Kár volt a két nyomtatási ágnek így elkülönülnie egymástól. Pedig a 19. században és a 20. század első két évtizedében azért fejlődhetett a könyvkiadás és könyvnyomtatás oly magas fokra, mert a szöveget képek díszítették. Ugyanis azért vált kelendőbbi a könyv és a folyóirat, mert a rajzok s ábrák közkedvelték és keresendővé tették azokat. Ebben viszont – a rézkarc, majd a fametszet, később a cinkográfia mellett – jelentős szerepe volt a litográfiának. Gondoljuk el, lett volna olyan (akár gazdasági) sikere A Pallas Nagy Lexikonának! vagy a Révai Nagylexikonnak, ha azokat nem díszítik könyomatos térképek, a növény- és állatvilág (stb.) ábrái? Biztosan nem! A két nyomtatási ág alkotott egy egységet, és ezt nem ismerték fel. Kár. Senefelder sem így gondolta: A litográfiát, a könyomtatást „előnyei emelik [...] elvitathatatlanul a nyomdai eljárások első sorába” – írta.

1 Példaképpen: A Pallas Nagy Lexikona X. kötetében tizenkilenc egész oldalas színes könyomatu melléklet található. Ebből négyet a Pallas, tizenhárom Posner Károly Lajos és Fia, kettőt pedig a Czetel és Deutsch könyomda készített. (Ez utóbbi a koronázási ékszereket és a palástot nyomta, melyeken ma is, száz év múltával, csillog az arany!)

A magyar könyomdászat kezdeteit vizsgálva, igen sajnálatos az, hogy csupán egyetlen valamennyire is részletes forrásmunka áll rendelkezésünkre, Nagy Zoltán rövid disszertációja. Dr. Ballagi Aladár csak a 19. század közepétől tárgyalja a könyomdászatot. Firtinger Károly ír ugyan a kezdetekről, de elnagyoltan és nagyon röviden. Egyes szakírók utalásaiból is lehet valamennyit fölhasználni, de mindez a teljes kép megrajzolásához nem elegendő.

A Bécs és Pest-Buda között közlekedő „I. Ferenc” gőzhajó ünnepélyes búcsúztatása (1830)

Firtinger Károly nyomdászszakíró könyve 1900-ban jelent meg: *Ötven esztendő a magyarországi könyvnyomtatás közelmúltjából* címmel. Ez a kétszázötven oldalas könyv csak a könyvnyomdászatot (a magasnyomtatást) tekinti nyomdászatnak. Tizenkét oldalon kitér „a rokon iparágakra” is. Ebben még egy oldalt sem tesz ki a könyomtatásról írottak: „1815-ben már Pesten is működik egy Richter nevű litográfus, mégpedig elég szép sikerrel. Ezután hamar elszaporodnak emez új sokszorosító eljárás művelői hazánkban. Budán Szakmáry József, Pesten Grimm Vince, Szerelmey Miklós és mások gyakorolják azt.

Nagyszébenben 1822-ben *Bielz Mihály* alapítja az első litográfiai intézetet, melyben *Barra Gábor* elsajátítja az új művészetet, hogy azt mint nyomdabérlő Kolozsvárt művelje. Ugyancsak abban az időben a kolozsvári ref. kollégiumi nyomda is

Szivadoboz címlapja, valószínűleg Welzel könyomdájából (1848)

rendezett be könyomdát. Egyéb helyeken is, mint Pozsony, Kassa, Szeged és más városokban korán gyakorolják és megkedvelik Senefelder nyomtatóeljárását, melyet úgyszintén a cenzúra béklyóiba szorítottak, de azért aránylag mégis szépen haladt. – Kezünkbe akadt egy 1848-ban Emich Gusztáv kiadásában megjelent *Balaton Album* című dísmű, mely Batthyány Lajos grófnak ajánlva, *Szerelmey Miklós* pesti »műkönyomdájából« került ki, s a Balaton vidékét mutatja be szépen sikerült kromolitográfiai² tájképekben, míg a leíró rész ötven-hatvan oldalra terjedőleg tipográfiai úton van előállítva. E képek a hazai könyv-

nyomtató művészet igen dicséretes előhaladtságáról tanúskodnak.” Ennyi! Igaz, Firtingernél már az is haladás volt, hogy ennyit írt a litográfiáról, mert a millenniumra megjelentetett „nyomdász-történelmi térképéhez” írt terjedelmes szövegében még a rokonszakmáknál sem emlékezik meg a könyomdásatról.

Azonban Firtinger Károly a Kossuth-bankók történeténél nem tudta megkerülni a litográfiát, a könyomtatást. Tizenöt (A5-ös) oldalon olyan részletesen, olyan alaposan írja meg e bankók történetét, hogy nem valószínű, ilyen alapos munka máshol olvasható lenne.

Landerer Lajos volt a bankjegynyomtatás szervezője. A nyomda „egy legújabb szerkezetű, direktre e célból Londonban megrendelt és onnét szállított gyorsajtóval és két Bécsből hozott ugyanilyen géppel volt felszerelve; rendelkezett továbbá 20 könyvnyomdai és 15 könyomdai vasajtóval”. A litográfiai osztály vezetője Grimm Vince volt. – Igaz, azt már más forrásból tudhatjuk meg, hogy a Kossuth-bankókon litográfiai úton csak az alap- és a tónusnyomásokat készítették. – Mindössze ennyi tudható meg a tárgyalt témánkról Firtingertől. Nem sok!

Menjünk vissza a múltba: mit tudunk a könyomtatás magyarországi kialakulásáról? Több forrásból is (amelyek lényegében egyre vezethetők vissza) az tudható meg, hogy Buda város könyomdáját Laszlowitz József polgármester 1797 körül állíttatta föl. Ezt írja Janovits Ferenc, aki 1923-ban a Magyar Nyomdászati Szervezet vezetője volt, igaz, ő a Székesfehérvári Házi Nyomda akkori igazgatójára, Jauernik Nándorra, Jauernik viszont Rhé (Rhédey) Rezső 1912-es kutatására támaszkodik, s mindezt átvette Novák László is a Nyomdászati története című munkájában. (Bár ő már 1799-re teszi e könyomda alapítását.) Ezt, az 1797-es könyomda-alapítást meggyőzően vonja kétségbe Nagy Zoltán. Ugyanis, ha Senefelder 1796-ban találta fel a könyomtatást, egy év múltán még Bécsbe sem jutott el, ezért lehetetlen, hogy Budára egy év alatt elkerülhetett volna. Arról nem is beszélve, hogy a források szerint Laszlowitz Bécsből hozta a gépet is, a gép kezelésére az oktató is. De miután a budai tanács jegyzőkönyvének tanúsága szerint valóban szó van nyomdaalapításról, ez valószínűleg egy réznyomó-felszerelés lehetett.

² Színes könyomtatás, amely azért figyelemre méltó, mert ez már fejlett technológiát feltételez, hiszen ahány szín, annyi körül tőrtént a nyomtatás, és ez nagy „passzerpontosságot” igényelt.

Van nyomósabb érv is Nagy Zoltán igaza mellett: Senefelder önéletrajza. Ebben olvashatjuk a következőket: „Én 1796-ban nem a könyomtatást, hanem először is egy kövön való rajzolásra alkalmas tust találtam föl...” „...A kémiai (sík) nyomást [...] 1798-ban találtam föl.” „1796-ban az új módszerem első kísérleteinél még mindig a mechanikai nyomási módszerek igénybevételére gondoltam, míg 1799-ben, a könyomtatás gyakorlati megvalósulásának évétől kezdve, már tisztán vegyi eljáráson alapult a litográfia.” (A kiemelés tőlem: T. Gy.)

Ami Bécset illeti: „Az 1800-ik év augusztus havában voltunk, amikor [...] Offenbachból Bécsbe utaztunk” írta, hogy ott megszerezze az osztrák szabadalmat, és könyomdát alapítson. „1803-ban végre az osztrák szabadalmat is megkaptam, melynek birtokában már komolyabb anyagi eredmények után kellett néznünk.” „Az időközben [tehát 1800 és 1803 között] elkészült kisebb kézisajtón előállított nyomatok” [...] stb. Majd: „Igen bonyolult és hosszú útja volt, ezért külön kérelmeztem az iparüzési engedély megadását, amelyet egynéhány hét leforgása alatt meg is kaptam...” Azonban Senefelder bécsi könyomda-alapítása nem volt sikeres. Csalódottan „1806. október havában hagytam el [...] Bécs városát” – emlékezik vissza.

Vagyis az 1797-es budai könyomda-alapításról frottak tévesek! Mind a feltalálás időpontja, mind a bécsi nyomdaalapítási viszonyok azt teljes bizonyossággal kizárják.

Közbevetőleg megjegyezve: A már említett szakirodalomban – mint különlegességet – mindig megemlítik, hogy a Laszlowitz budai polgármester által létesített kis könyomdában börtönőr felügyelete alatt rabok dolgoztak, akiknek „fizetése” dupla és jobb étel, szabad dohányzás és italozás (ha volt miből). Ez a megállapítás biztos ugyan, de *nem az 1797-es, hanem az 1859-ben alapított budai önkormányzat könyomdájára vonatkozik*, melyet Paulovits László budai polgármester hozatott Bécsből, és a Szentháromság téri

polgármesteri irodájának előszobájában állított fel. Ez csak egyetlen Senefelder-rendszerű kézi présből áll, melyet rabok kezeltek. Autografálásra használták. Az autografálással a városháza dokumentumait sokszorosították úgy, hogy az ügyiratokat enyvezett, sima papírra leírták litográfiai tintával, majd ezt írással lefelé a kőre helyezték, és nagy nyomással arra átvitték. A kőről aztán két-háromszáz példányt is nyomtathattak. (Szükségessége a mai fénymásoláshoz hasonlítható.)

1869-ben az akkori polgármester (Házmán Ferenc) eladta az egyszerű kősjátókat, és modernebb, ún. csillagsajtót³ vásárolt helyette.

1864-ben a pesti városháza is alapított könyomdát három csillagsajtóval. A budai és a pesti városházi nyomdát – Budapest közigazgatási egyesítése (1873) után – 1874-ben összevonták, és a pesti városháza pincéjében helyezték el. A nyomda jelentős fejlődésnek indult: szakképzett könyomó irányítása alá került, több új gépet vásároltak. 1897-ben magasnyomtatású berendezésekkel kiegészítve kialakult a Fővárosi Házi Nyomda arculata (a későbbi Akadémiai Nyomda).

Tehát az első ismert „házi nyomda” 1859-ből való, mely a budai városházán működött. Azonban az már kevésbé ismert, hogy 1820-ban a pesten állomásozó tüézrezrednek is volt egy egyszerű könyomdája, melynek Straub Vencel volt a vezetője. Tehát az elsőbbségi cím inkább azt illeti meg. Ebben a könyomdában többnyire házi nyomtatványok, napi parancsok és blanketták készültek, bár Straub megrajzolta Lajos főherceg arcképét is.

Azt pontosan megmondani, hogy mikor és melyik könyomda volt az első, nem tudjuk. Azonban egy keveset mégis tudunk az akkori nyomdaviszonyokról, beleértve a könyomdászat magyarországi megjelenését is. Ezt – bármilyen furcsa is – a bécsi cenzúrának köszönhetjük. Ugyanis a bécsi cenzúra nem választotta el a könyomdászatot a könyvnyomdászattól, és működésüket egyformán szigorú feltételekhez kötötte. Keveseknek adott működési engedélyt, s azokat is állandó

3 Senefelder első gépe „egy közönséges kéthengeres réznyomó-prés mintájára készült”, olvasható az önéletrajzában. A második használható gépe (igaz közben volt egy elvetélt kísérlet is, mely a gépet készítő asztalos hanyag munkája miatt nem sikerült) a csillagsajtó első változata volt. Ezt írta róla: „Egy nagy hengeres prést készítettem, melyen olyan módszert alkalmaztam, hogy a hengereket úgynevezett csillagokkal szereltem fel, melyek a nyomdászok által egyszerre lettek forgatva, minek következtében, ha csak az egyik nyomó nem húzza előbb meg a hengert, tökéletesen jó nyomatok készültek.” Ezt fejlesztette tovább 1800 körül Mitterer müncheni tanár, melyről Senefelder életrajzában a következők olvashatók: „Mitterer tanár úr nevéhez fűződik az úgynevezett csillagpréss feltalálása is, melyet röviddel ezelőtt olyan tökéletessé tett, hogy a legutóbbi alakjában mindazt teljesíti, amit egy tökéletes kézisajtótól – erő, gyorsaság és kényelem szempontjából – elvárhatunk.” A csillagsajtó lényege: a felső nyomó rész szilárdan állt, s a követ az alatta levő csillag formájú rész vitte előre-hátra.

megfigyelés alatt tartotta. (Például, amikor egy Höschl nevű könyvművész 1831-ben politikai röpiratot adott ki, működési engedélyét egy időre azonnal visszavonták.) A kevés információt főleg annak köszönhetjük, hogy a Helytartótanács 1820-ban leiratban kérte a pesti városi tanácsot: ismertesse a magyarországi könyvművészeket. A tanács 1821 januárjában válaszolt a leiratra, s ebből ismerhetők meg az első könyvművészek. Pesten Richter Fülöp Antal⁴, Straub Vencel, Hartwig Ede és Rzisabel József; Budán pedig csak egy volt: Schmid Jánosé.

Az első magyarországi könyvművészek az 1810-es években létesültek Pesten és Budán, vidéken pedig Nagyszombatban. Ezek a legegyszerűbb eljárással, a krétarajzzal dolgoztak. Ritkán tollrajz is előfordult, ez azonban a vonalas rézmetszés utóhatása volt csupán. A litográfusok a rézmetszők versenytársai lettek, s kezdetben nem értek el áttörést az illusztrációk nyomtatásában, mert a kevésbé tehetséges rézmetszők mentek el kőrajzolóknak. Ám később változott ez, egyre jobb rajzolóknak kezdték művelni a litográfiát.

A pesti városi tanács által a Helytartótanácshoz írt levélben elsőként megnevezett *Richter Fülöp Antalé* volt az első komolyan vehető könyvművészek hazánkban. Róla bizonyosan tudjuk, hogy német volt, mert a Tudományos Gyűjtemény 1819-ben megemlékezett róla: már 15 éve űzi Pesten a „képzőművészséget”, de néhány éve teljesen elfoglalta őt a „réz helyett a kőre való edzés, rajzolás és az ilyen sötét irral berajzolt kővel való »képnymtatás«”. A Tudományos Gyűjtemény azonban már két évvel ezelőtt is foglalkozott Richterrel, mert azt írta róla, hogy „Richter N. képfestő és metsző Úr, Pesten, a melly-képeknek rajzolásával és kőre metszésével szerentséges próbákat tett”. Richternek több sikere volt a litográfiával, mint a rézmetszéssel, melyre arról is következtethetünk, 1816-ban réznyomó üzemét könyvművészként alakította át.

Richter látképeket, tájképeket és portrékat rajzolt. Sopronról és Trencsén váráról nagyon szép a litográfiája. Portréi közül kiemelkedik II. Lajosról és Kazinczy Ferencről készített litográfiája, mely magának a költőnek is nagyon tetszett. 1828-ban

azt írta róla, hogy „képemet en profil hirem nélkül kőre metszette”, vagyis Kazinczy nem volt jelen a rajzolásnál (de korábban Richter már lefestette őt).

1827-ben már nem szerepel a könyvművészek között, de bizonyíthatóan Pesten maradt, és arcképfestésből élt (Kazinczy igen nagyra becsülte, mert 1828-ban négyszer is lefestette magát vele).

Richter Fülöp Antalnál jelentősebb könyvművészként rendelkezett – az ugyancsak rézmetszéssel indult – *Schmid János*, aki Budán alakította át rézmetsző műhelyét könyvművészként 1819-ben. Ő volt az egyetlen budai litográfus, miközben Pesten négy is működött. Vállalkozása jól sikerült, meggazdagodott, és az 1830-as évek végéig az ő üzeme volt a legjelentősebb az országban. Schmid – Richterrel ellentétben – nem volt művész, nem tudott rajzolni, ezért a kőre azt segédeivel végeztette. Folyóiratok, ismeretterjesztő és szépirodalmi lapok illusztrálására „szakosodott” nyomdája. A felendülő romantikus magyar irodalmat (Dugonics András, Kisfaludy Sándor, Vörösmarty Mihály stb.) jól megérezve, kiváló érzékkel a nemzeti múlt dicsőítésének szolgálatba állította könyvművészként. Lántz József tehetséges kőrajzoló, litográfus volt ebben a legfőbb segítőtje. Később, az 1830-as években Borsos Józsefnek, kiemelkedő festőnek egyik legkorábbi műve, a *Psyche* ajándéka című litográfiája is itt készült.

Schmid nyomdája – a fentiekén túl – hivatali és kereskedelmi nyomtatványokat is készített, letpörve a rézmetszők monopóliumát, mert lényegesen olcsóbb volt a litográfia, mint a rézmetszés.

A magyar származású bécsi könyvművész, *Trentsensky József* 1825-ben Pesten is könyvművészként létesített a Dorottya utcában, a Váci utcában pedig üzletet nyitott. Azonban nem bírta Schmidtel a versenyt, és nyomdáját ideiglenesen bezűntette. A Helytartótanács később engedélyezi Trentsenskynek, hogy nyomdáját újból megnyissa, Schmidnek pedig, hogy Budáról Pestre hozhassa át üzemét, melyet a Dorottya utcában rendezett be. Itt réznyomással is foglalkozott.

Welzel Frigyes Ágost Bécsből Pestre jött Trentsensky könyvművészként irányítására. E könyvmű-

4 Ma előírás a személynevek írásánál, hogy ha idegen, nem magyar névről van szó, az illető nyelv szabályai szerint kell nevüket magyar szövegben leírni. Ezáltal azonnal azonosítható, ha például egy német eredetű vezetéknevű személy magyar-e, vagy sem: Johann Schmid, Schmid János. Azonban régen nem így volt, mert a keresztnévet is lefordították, ezért ma már nem tudjuk kellő biztonsággal megállapítani, hogy a 19. századi könyvművészek közül kik voltak magyar származásúak. Azt tudjuk, hogy többségük német volt. – E szövegben levő nevek – a forrásmunkákban írtak szerint – hol a régi gyakorlat, hol az új szabályozás szerint olvashatók.

1836-tól kezdődően fokozatosan átvette Schmid-től a vezető szerepet, melyet elsősorban Welzel jó ízlése és kiadványaik művészi kiállítása tett lehetővé. Vitathatatlanul akkor lett az első magyar könyvnyomda a Trentsensky-Welzel-féle, amikor Barabás Miklós rajzait kezdte kiadni. Ráadásul érzékük volt az aktualitások iránt is, és sorozatot adtak ki az 1838-as nagy pesti árvízről, mellyel nagy sikert arattak. (A sorozatot Schwind rajza alapján Torsch litografálta.) Sorozatokat adtak ki a politikusokról, írókról és színészekről. De kereskedelmi és ipari célokat szolgáló nyomtatványokat is készítettek, köztük finoman megrajzolt meghívókat és szivardobozok címlapjait. [A szabadságharc után is működött nyomdájuk, azonban ekkor már sok könyvnyomda alakult, terjedt a fametszet, de a fényképezés (vagyis a cinkográfia) végképp tönkretette.]

A diósgyőri hámor, Medve Imre rajza nyomán
Welzel Ágost Frigyes⁵

Az 1830-as években Szakmáry József is engedélyt kapott könyvnyomda alapítására. Egyszerű nyomtatványokat, névjegyeket és néhány portrét nyomtatott. Ő maga közepes képességű rajzoló, litográfus volt.

Vietorisz Antal 1839-ben a Váci utcában megnyitotta az első kromolitográfiai⁶ intézetét. Első rajza egy női portré és Csanád vármegye térképe volt. Az Athenaeum című folyóirat rámutat a portré fogyatékoságára, azonban a térkép „megfelel minden méltányos követeléseknek, s különös figyelmet érdemel színes nyomtatásánál fogva”. Vietorisz 1841-ben reklámjában úgy hirdeti magát,

hogy „új és célirányos javításoknál fogva, könyvnyomói munkákat olcsóbban – mint eddig bármely intézet, szolgáltatja ki – egyszersmind sikerrel rendezé el a’ kréta és színes nyomatot, mely szerint földabroszok, arczképek és minden kréta-rajzok jól hajthatnak végre...” Minden valószínűséggel nem volt sikeres vállalkozás, mert az 1840-es évek közepén megszűnt.

Aszínés könyvnyomtatásnál Vietoriszt Grimm Vince követte 1842-ben. Levélfeje kék, piros, arany és fekete színnel készült. Kották nyomtatásával is foglalkozott. Ő készítette az első színesen illusztrált magyar nyelvű könyvet 1845-ben („Rajzolatok az állatvilágból”). – Grimm vállalkozása rövid életűnek bizonyult, mert már 1846-ban a Welzel-féle könyvnyomda vezetője lett. A Kossuth-bankók készítésénél Grimm Vince volt a litográfiai osztály vezetője, s emiatt 1849-ben Törökországba menekült.

1845-ben jelentős könyvnyomda-alapító volt Szerelmey Miklós, de ő miután elsősorban kiemelkedő képességű litográfus, kőrajzoló volt, sem mint könyvnyomdász, ezért tevékenységével egy későbbi számban bővebben foglalkozunk.

Vidéki városainkban elsőként Nagyszében Benzel Mihály létesített könyvnyomdát 1822-ben. Néhány rajzot ő maga készített, de inkább azok irányításával foglalkozott. A Transsilvánia folyóirat mellékleteit, térképeket, Neuhauser Ferenc nagyszébeni rajztanár rajzsorozatait litografálták. – Benzel Mihály nyomdájában tanulta meg a könyvnyomtatást Barra Gábor is, aki a kolozsvári református kollégiumban, 1831-ben könyvnyomdát alapított, mely hamarosan Erdély első könyvnyomdája lett. Barra Gábor legnagyobb érdeme – amelyre később visszatérünk –, hogy itt ismerkedett meg a litográfiával, és itt tanulta meg az egyik legnagyobb festőnk, mellesleg legnagyobb litográfusunk, Barabás Miklós a kőrajzolást.

Nagyszében és Kolozsvár után hamarosan könyvnyomdát létesítettek a legfőbb kulturális központokban is: Pozsonyban, Kassán, Debrecenben, Aradon és más városokban.

Az 1830-as évektől kezdődően a magyarországi könyvnyomdák számban, teljesítményben és minőségben fokozatosan megerősödtek.

Az 1840-es és 1850-es években több nyomdát alapítottak Pesten is, vidéken is. Pesten: Frank I.

5 A festő- és rajzoló művészek egyedi alkotásait litográfusok köre átrajzolták, és ezáltal váltak azok közkinccsé. Tehát a litográfusok vagy saját műveket rajzolták egyenesen kőre (ez Barabás Miklósról jellemző), vagy hol magukét és másokét, vagy csak másokét.

6 Színes litográfiai nyomtatására alkalmas könyvnyomda.

M., Grund Miklós (később Rohn és Grund), Engel és Mandello, Kunossy és Réthy. A pozsonyi Landerer-féle nyomdának már 1832-ben volt könyomdája. Itt jelent meg Varság által rajzolt „A Dunánjáró I. Ferenc császár gőzhajó”. De Pozsonyban volt Schmid Antal litográfusnak is könyomdája. Nála készültek a Fillértár könyomatos mellékletei. Debrecenben a városi nyomdának, Szegeden Grün Orbánnak, Aradon Réthy Lipótnak, Kassán a Werfer-féle könyvnyomdának voltak könyomói vagy ilyen részlegei. Ez utóbbinak az ad jelentőséget, hogy a Magyar Lajos Kis Követe után itt jelent meg 1846-ban az első olyan folyóirat, melyben a szöveg közé nyomták a litográfált

illusztrációkat. Vagyis a két nyomtatási ág egyesült. – Ezt követte 1848-ban az Ábrázolt Folyóirat című lap, mely Kassán jelent meg. Ezt Werfer János nyomdájában állították elő. (Ma Képes Újság lenne a neve.) Addig külön lapra litografálták a képeket, és befűzték azokat a könyvekbe és a folyóiratokba. Ilyen volt a Pozsonyban megjelenő Fillértár, mely Szerelmey Miklós karikatúráit – nem a szöveg között, hanem külön lapra nyomtatva – rendre közölte.

Ez volt a magyarországi könyomdászat kezdete, mely 1848-tól kezdődően az 1850-es és 1860-as években teljesedett ki, s sokáig a képanyomtatás meghatározója lett hazánkban.

Ki és hogyan fizet a digitális könyvekért?

A könyv reneszánszáról beszélt *Tolnai Ottó* vajdasági író, a Magyar Irodalmi Díj idei kitüntetettje a könyvhét megnyitóján. Azt mondja, hogy a digitalizálás kora minden elvárással ellentétben a könyvkiadás és -árúsítás egyfajta robbanását hozta. Az irodalmi művek nagy része olvasható az interneten, de az kérdés, hogy hogyan kell rendezni az értük járó jogdíjakat.

Az Országos Széchényi Könyvtár által működtetett Magyar Elektronikus Könyvtár abban különbözik a valódi könyvtáraktól, hogy itt a digitális formában tárolt műveket mindenki szabadon olvashatja. Ma már naponta tizennyolc-húsz ezer látogató keresi fel a különböző oldalakat.

– Kattintásként, ha számítjuk a dolgot, ez nemegyszer naponta eléri az egymillió találatot – mondta *Moldován István*, a könyvtár osztályvezetője.

– *Tavaly május elsejével az uniós csatlakozás után megváltozott az irodalmi művek jogdíjkezelése. Ez hogyan érintette a magyar elektronikus könyvtárat?*

– Mivel megszüntették a közös jogkezelést, amely az irodalmi művek jogszerű szolgáltatását biztosította, számos irodalmi műnek igazából ezért nincs megfelelő jogi háttér.

– *Ez tehát azt jelenti, hogy most már minden egyes szerzővel külön kell megállapodniuk?*

– Igen. Ami az esetek egy részében azért nem probléma, mert szerzőktől, kiadóktól kapjuk meg szerzői jogi engedélyekkel. Mi gyakorlatilag az elektromos kiadásokat próbáljuk összegyűjteni és archiválni, szolgáltatni. Az esetek egy részében viszont főképpen klasszikus magyar irodalmat, adott esetben világirodalmat önkéntes digitalizáló,

az internet lelkes társadalmi munkásai juttatnak el hozzánk, és ebben az esetben kell valamilyen jogi fedezetről gondoskodni.

– *Ha jól tudom, eddig ketten jelezték, hogy a könyvtártól külön jogdíjat kérnének.*

– Az első József Attilának az örököse volt, még tárgyalásban vagyunk, de korábban már le kellett vennünk Az ember tragédiája angol nyelvű fordítását az amerikai fordító magyarországi képviselőtének a jelentkezése után. Jelentkezett egy Gárdonyi Géza-kiadás szerkesztője és pár héttel ezelőtt Weöres Sándor örököseinek jogi képviselője.

– *Olvastam arról, hogy Radnóti Miklós özvegye is úgy gondolja, hogy az internet nem alkalmas a költészet közvetítésére.*

– Igen. Azt kell tudni, hogy itt egy nagyon kemény és egy nagyon éles váltás következik és következett be. Gyakorlatilag Magyarországon, amelyik sajnos európai átlagban meglehetősen lemaradt, a lakosság húsz százaléka használ internetet, de közülük a tíz-huszonevéseseknek több mint hatvan százaléka rendszeres internethasználó. Miközben a nyomtatott könyvek olvasottsága drámaian esik vissza, az internetről való információfogyasztás sokkal nagyobb súllyal esik a latba. Gyakorlatilag már van egy olyan sztereotípiá középiskolások, egyetemi hallgatók körében, hogy amit az interneten nem találnak meg, azt már máshol nem keresik, az nem létezik. Sikerlistáinkban mindig ott van az első tíz között Ady Endre összes verse vagy Gárdonyi Géza Egri csillagok című műve.

Forrás: http://www.radio.hu/index.php?cikk_id=139312 Kádár Dóra